

a t a l a

OMP.6.

Espetxeratuak



Aurrekariak



Espetxeratutako pertsonen bizi-baldintzek etengabe kezkatzen dute Arartekoa. Askatasunik ez izatea ez litzateke zaurgarritasun berezirako arrazoia izan behar, askatasunik izan ez arren, eskubide guztiak normaltasun osoz izan beharko bailituzkete eta gizarteko onura guztiak eskura izan, beraien epaietan berariaz mugatu ez bazaizkie. Gure espetxeetako errealitateak, ordea, eskubide horiek izateko mota guztietako zailtasunak aurkitzen dituztela erakusten digu.

Gai honetan ez dugu administrazioaren jarduera aztertzeke eskumenik, Estatu zentralaren eskumena baita. Baina espetxean dauden pertsonen gainerako eskubide guztiak direla eta hartu dezakegu parte, erkidegoko, aldundiko eta tokiko administrazioek eskaintzen edo kudeatzen dituzten zerbitzuen eta ekimenen mende baldin badago eskubide horien eraginkortasuna. Osasunaz, garraioaz, trebakuntza programez, gizarte ongizateaz eta lan munduan sartzeaz ari gara, funtsean.

Bestalde, erakunde honek beti uste izan du bere egitekoa dela egungo zigor-sistemari buruzko hausnarketa bultzatzea, legeak ematen dion giza eskubideen kultura hedatzeko zeregina beteaz. Zentzu honetan, gure zeregina da Eusko Legebiltzarrari eta gizarte osoari gure espetxeetan dauden pertsonen egoeraren berri ematea, askatasuna kentzeak dituen egiazko ondorioen berri emateaz gain. Hori guztia lerro estrategiko hauen bidez egiten den parte hartzearekin:

- **Politika kriminalaren eta espetxe ereduaren** gaian hausnarketa egin beharra dagoela adierazi gizaritari,
- **Espetxea ez den beste aukera batzuetan tratamendua** egiteko aukerak hazi eta **erregimen irekia ahal den guztia zabaldu**.
- **Gizarteratzeko ibilbideak** indartu, bai gizarte eta lan arloan bai behar kognitibo eta kontzeptualen arloan, askatasunik ez duten pertsonen horrelakorik behar izanez gero.
- Espetxeak **iragazkorragoak** izan behar dira, **gizartearekin erlazio handiagoa izan behar dute**. Hori dela eta, parte hartzeko sistemak garatzea eta indartzea nahiko genuke, bai espetxe barruan bai antolatutako gizarte zibilistik datozen ekimenetan.

1.

Kexarik aipagarrienak

Ez zaigu garrantzitsua iruditu espetxeratutako pertsonen bidalitako kexen atal estatistiko bat egitea, gehienetan Eusko Jaurlaritzari eskuordetu ez zaizkion gaiei buruzkoak izan baitira: trasladoak, zigorrak, destinoak, graduan erregresioak, espetxeko abantailak eta familiakoen bisitak ukatu, baita beste autonomia erkidego batzuetan dauden zentroetako espetxeen osasungintzari lotutako arazoak ere. Dena dela, Defentsa Erakunde honek erreklamazio batek oinarriak dituela ikusten dugun bakoitzean, erreklamazioa aurkeztu duenari gure esku dagoen laguntza guztia eskaintzen diogu, eskumenen ondorioz erreklamazioa formalki tramitatzeko aukera egon ala ez. Aurten ere hala egin dugu, batez ere bi mailatan burutu ditugun borondate onezko kudeaketan bidez:

- Batetik, **Eusko Jaurlaritzako Justizia Sailean**, Zigor Beteazpeneko zerbitzuen bidez.
- Bestetik, dagokien espetxeetako zuzendaritzen aurrean, baita Barne Ministerioaren mendeko **Espetxe Erakundearen Idazkaritza Nagusian** ere.

Espetxe-zaintzako Epaitegiaren lankidetzara ere izan dugu eta Bilboko eta Donostiako Zigor Arloko Beteazpenenak ere bai, Estatu osoko zenbait erregistro zibilena izateaz gain, kondenen likidazio kalkuluei buruzko arazoak konpontzeko, segurtasun neurriak betetzeko eta espetxean dauden pertsonen seme-alaben jaiotzei erregistroan izena emateko. Azkenik, euskal administrazioek espetxe eremuan eskaintzen dituzten zerbitzuei buruz herritarrek aurkeztutako kexengatik ere hartu dugu parte, jarraian aurkezten dugun kasuan bezala:

Espetxez kanpo ospitale arreta jasotzen duten presoak zaintzeko irizpideak, intimitaterako duten eskubidea zaindu dadin

Salatutako egoera: Martutenen preso dagoen emakume baten abokatua etorri zen erakunde honetara; emakumeak minbiziaren aurkako tratamendua behar du eta horren ondorioz ezinbestekoa da ospitalera nahiko sarri eramatea. Erreklamaziogileak dio, horrelakoetan berak defendatzen duenaren intimitaterako eskubidean eraginak egoten zirela, segurtasun arrazoiengatik polizia-agente baten begiradapean egon beharra baitauka bi une eta espazio jakinetan: medikuak artatu aurretik erantzten eta onkologiako zerbitzuek aztertzen duten bitartean. Adierazten zuen, programatutako probak eta azterketak egiteari uko egin ziola duintasunagatik, polizia indarrak horrela jokatu zuela azpimarratu zuen aldietan –nahiz eta beti ez gertatu–.

Erreklamazioak aipatzen zuen mota honetako azken gora-behera 2012ko maiatzean gertatu zen; Donostia Ospitalera eramane zuten egun horretan mamografia bat eta toraxeko plaka bat egin behar zizkiotelako eta biegi uko egitea erabaki zuen aipaturiko arrazoiengatik.

Arartekoaren parte hartzea: Adierazitakoa kontrastatu asmoz, Osakidetzaren, espetxeko Zuzendaritzaren eta Eusko Jaurilaritzako Herrizaingo Sailaren lankidetzak eskatu genuen. Azkeneko honi, gainera, irizpide jurisprudenzial batzuk helarazi genizkion gure iritziz irizpide horiek uztartu egiten baitzituzten *espetxeratuaren intimitaterako eskubidea eta polizia indarrak pertsona hori zaintzeko betebeharra; etorkizunean ezartzeko zuen asmoaz berri emateko ere adierazi genion.*

Bai Osakidetzak bai espetxeko Zuzendaritzak baieztatu zituzten presoak kontrol neurri horiekiko desadostasuna azaldu zuela eta horren ondorioz uko egin ziola egun horretan zeuzkan probak egiteari, kexan aipatu bezala. Herrizaingo Sailak, aldiz, erakunde honi jakinarazi zion gaixoa ez zela zaintzaz kexatu, inolako probari ez ziola uko egin eta egun horretarako ez zuelako probarik programatuta. Adierazi zuten kontsulta bat besterik ez zuela eta hura normaltasun osoz egin zela agente baten presentziarekin, agenteak ezin baitzuen espetxeratua begien bistatik galdu.

Erantzun hori zela eta, Arartekoak **2012ko irailaren 18ko Ebazpena** eman zuten. Osakidetzak eta Herrizaingo Sailak emandako bertsioen arteko kontraesana argitu beharra adierazi ondoren, Herrizaingo Sailari esan genion *espetxek kanpoko osasun arreta* jasotzen duten presoek zaintza Auzitegi Konstituzionalak eta espetxe zaintzako jurisprudenzialak arlo honetan ezarritako irizpideetara egokitu behar dela. Ondorioz, gomendatu genion horiek ezarri eta indar poliziala oro har arropak erantzi behar dituen edo artatu behar duten tokietatik kanpo egon behar dela, zaintzeko dauden agenteek kontsulta, probak edo tratamendua nola garatu den ikusi edota entzun gabe.

Emaitza: Osakidetzari ere igorri genizkion gure gomendioak eta onartu zituen, lehen esandakoak berretsi ondoren. Baina ez zuten halakorik egin Herrizaingo Sailak, eta adierazi genion kontraesana ere ez zuten argitu. Dena dela, kexa eragin zuten jokoera ez zen berriro errepikatu espetxeratutako pertsona hau Arartekoaren parte hartzearen ondoren Ospitalera eramantzen zela aldietan.

delakoak argitaratua. Balorazio horiekin bat dator **Justicia i Pau** erakundeak azaroan egindakoa eta erakunde hau gai honetan erreferentziazkoa dela uste dugu. Bertako zuzendariaren esanetan, azken 15 urteetan Espainian egindako politika kriminalaren ondorioz, egoera paradoxikoa dugu eta horren berri eman genion gure azken txostenean Legebiltzarrari: gure herrialdean zigor sistema gogorra aukeratu da, europar herrialdeetako batez bestekoa baino kondena handiagoekin, eta ondorioz, Europa mendebaldeko beste edozein herrialdeetan baino espetxeratze tasa handiagoak daude, delinkuentzia tasak askoz txikiagoak diren arren.

Era berean, iritzia eratzten duten instantzia askotan nagusi den populismo zigortzailea salatu zuten; horrek proiektzio mediatikoa duten gizarte arazo batzuei aurre egiteko zigorra eskatzen baitu berehala eta etengabe. Joera horretaz ohartarazi zuten **Estatuko Fiskal Nagusiak 2012ko urte judiziala ireki zenean**, eta hitz hauek erabili zituen: *“La lección que nos suministran la ciencia del derecho y la criminología es que el Derecho Penal no soluciona problemas, simplemente sale al paso de conflictos insolubles en otras instancias mediante el empleo de la forma más extrema de coerción legítima, la pena. Reflexionemos sobre ello cada vez que se aborde una reforma, pues no siempre el incremento lineal de las penas retorna a la sociedad el rédito de una disminución equivalente de la criminalidad”*.

Hausnarketa hau azpimarratu nahi izan dugu, Defentsa Erakunde honek gai honetan defendatzen duen tesiarekin bat etortzeaz gain, ez baitirudi Ministro Kontseiluak 2012ko urrian onartutako **Zigor Kodea Berritzeko aurreproiektuaren** espiritua eta edukia hausnarketa honekin bat datozenik. **Botere Judizialeko Kontseilu Nagusiak horri buruz egindako txosten** kritikoz gain, aipatu dugun politika kriminalari lotuta dago erreforma, hau da, zigorrak nabarmen gogortzen ditu eta zigorrak eta segurtasun neurriak ezartzeko sistema funtsean aldatu egiten du; ondorioz, gizartearen kontrol handiagoa ezartzen du, *arriskugarritasun* nozioak hartzen duen protagonismoaren ondorioz, Estatuaren *ius puniendoren* oinarria baita.

2.2. Gizarte ekimeneen sarea, arriskuan

Ongizate estatuaren egitura garrantzitsuak kentzeak ondorio bereziki larriak izan ditu behartsuenengan; bada, eragin hori suntsigarria izan da espetxean daudelako gizarte bazterketaren mailarik handiena jasotzen dutenen artean. Gizarteratzeko programetan izandako eraginak eta gizarteko gatazken kudeaketarako egiten den espetxearen erabilera mutur banatan daude. Are gehiago, esan beharra dago krisiaren ondorioz gure espetxeei zigortzeko eta delituari aurrea hartzeko emandako zereginak agerian geratu direla eta argi geratu dela zer kontraesan dagoen gure zigor sistemaren erretorika errehabilitatzailearen eta praktikan eragiten duen desgizarteratzearen artean.

Kontraesan honek are eta handiagoa dirudi gizarte ekimeneko erakundeei euren lana bi zentzutan zailtzen bazaie, nahiz eta erakunde hauek zigortutako edota espetxeratutako pertsonen zuzendutako gizarteratze prozesuak erabili. Bi zentzu hauetan zailtzen zaie lana:

2.

Araudi- eta gizarte-testuingurua

2.1. Espetxeetako errealitatea eta politika kriminala

Aurrekoetan ez bezala, berri ematen ari garen urte honetan ez da arlo honetan arauen alorrean nabarmentzeko berrikuntzarik egon. Egin dira, ordea, espetxe sistemaren eta hori testuinguratzen duen politika kriminalaren arteko erlazioari buruzko azterketak eta Arartekoak Eusko Legebiltzarrean gai honi buruz aurkezten dituen balorazioak nabarmentzen ditu. Horien artean **Realidad y Política Penitenciarias** izeneko txostena nabarmentzen da, **Observatorio de la Delincuencia del Instituto Andaluz Interuniversitario de Criminología**

- batetik, aurrekontuak murriztuz gero programen irismena ere murriztu egiten delako edo programak kendu egiten direlako zuzenean.
- Bestetik, erakundeek ez dutelako aitortzen egiten duten lana. Hori bereziki kezagarria da, izan ere, gure esperientziaren arabera, espetxeen alorrean lana egiten duten hirugarren sektoreko erakundeen bidez baino ez da jakiten preso dauden pertsonak gizarteratzeko zer behar eta gaitasun dituzten. Eta ezagutza hori gabe ezinezkoa da bere arazoei egokituta gizarteratzeko eta lan munduan sartzeko ibilbidea zuzen diseinatzea; ezinezkoa da, halaber, eskura dauden erkidegoko baliabideak bere esku behar bezala jartzea ere.

– Hirugarren mailakotzat sailkatutako pertsonak artatu gabe daude, Langraizko instalazio zaharretan jarraitzen baitute. Erakunde guztiek salatu dute osasungarritasun egoera txarretan daudela, medikuaren arretarik ez dute eta espetxe batek eskaini beharreko bestelako zerbitzurik ere ez.

- Martutene eta Basauriko espetxeetan drogamenpekotasunak tratatzeko programak desagertu dira, 1990az geroztik gizarte erakundeek garatzen zituzten arren, eta Osakidetza hartu ditu orain. Hori arriskutsua da, orain arte zerbitzu honek izaera terapeutikoa, sozio-sanitarioa eta banakakoa baitzuen.
- Basaurin arazoak dituzte kanpoan lana egiten duten pertsonak, laneko ordutegian joan behar izaten baitute espetxera sinatzera, laneko ordutegia errespetatu ordez edo astean egun batean arratsaldez egiteko aukera eman ordez.
- Atzerriko pertsonak agiriak tramitzatzeko zailtasunekin jarraitzen dute eta horrek ondorioak ditu enplegua eta prestakuntza aurkitzeko orduan.

3.

Jarduera-planaren esparruko bestelako esku-hartzeak

3.1. Bilerak elkarrekin

Hiru lurraldeetan bilerak egin ditugu espetxean dauden pertsonen gizarteratzean lana egiten duten gizarte ekimeneko erakundeekin, baita hiru Abokatu Elkargoetako Espetxeetako Laguntza Txandako abokatu arduradunekin ere.

Urtero egiten ditugu topaketa hauek eta bai batzuk bai besteok burutzen ditugun jardueraz elkar informatzeko espazio egonkorra izaten da, gure parte hartzea eskatzen duten berriarazko kasuak direla eta urtean zehar izaten ditugun harremanak alde batera utzita. Bestalde, adierazten dizkiguten arrazoi kezagarrien bidez, bertatik bertara ezagutu dezakegu gure espetxeetako egoeraren eboluzioa. Txosten honetan aipaturikoen gain, aurten beste hauek azpimarratu beharra dago:

- Arabako espetxe berriak zenbait gabezia ditu eta elkarriketatu ditugun elkarte guztiak bat datoz:
 - Presoek eta erakundeek funtzionarioekin duten harremana: Langraizkoan baino distantzia eta gogorkeria handiagoak. Harreman inpersonala eta urrunekoa. Gizarteratze lanetan aritzen diren erakundeak sartzeko kontrol eta zailtasun handiagoak. Espetxeko langileek gero eta kontzientziazio txikiagoa dute espetxeek horrelako erakundeen lanaren premia dutela.
 - Presoak bakandu. Tailerretan parte hartzen ez dutenek ez dute modulutik egun osoan irteten, bakoitzak bere patioa baitu, Langraizkoa baino txikiagoa –eta egoera areagoa da gaixotegian eta emakumeen modulan.
 - Garraioa eta irisgarritasuna: Zentroa bakanduago dagoenez eta garraio publikorik ez dagoenez, bai presoan irteerak bai erakundeen eta familien ikustaldiak zailagoak dira, taxiz egiten ez badituzu.
 - Amek beraien seme eta alaba txikiekin egoteko modurik ez dago.

3.2. Administrazioekin bilerak

Euskal Administrazioa

Urtean zehar Justizia Sailburuordetzarekin zigor burutzapen arloan –besteak beste– izan dugun etengabeko harremanaz gain, Osasun Saileko Drogamenpekotasunen Zuzendaritzak deitutako Batzorde Juridiko eta Espetxeetakoan parte hartu dugu. Gure Autonomia Estatutuak espetxeen arloan aurreikusten duen eskumenen eskualdaketaren alde egiten jarraitu dugu; prozesu horrek Euskal Administrazioari gaitasuna eman behar dio bi alor handitan erabakiak hartzeko, eta gure iritziz bi alor horiek gai honetako politika koherentea modu autonomoan garatzeko aukerak baldintzatzen dituzte:

- Batetik, espetxeetako sailkapenei, destinoei eta barne erregimenari dagokion alorra legoke. Laguntza izaerarik ez duen arren, esperientziak erakusten duenez bere eragina erabakigarria da preso dagoenak kondena betetzen ari dela egiten duen ibilbidean; erabakigarria da, halaber, gizarteratzeko edota lan munduan sartzeko prozesuan egiazko babesa jasotzeko aukera izatea ere. Gai hauetan parte hartzearen zatirik handiena, dela publikoa dela pribatua, Euskaditik bertatik egiten da.
- Bestetik, hiru instantziaren arteko lankidetzaren arloari dagokion legoke, horien babesa ezinbestekoa baita prozesua arrakastatsua izateko: Gizarte zibiletik lankidetzarako egiten diren ekimenak, espetxeetako gizarte zerbitzuak eta Eusko Jaurlaritzako zerbitzuak.

Eusko Jaurlaritzako Justizia eta Herri Administrazio Saila ados zegoen bi gai horiek aztertu behar izateaz, baina ezin zen albo batera utzi Barne Ministerioarekin gai honetan sinatutako hitzarmenetan akordio hau sartzeko komenigarria izango zela. Dena dela, kontuan izan behar da hauek aipaturiko lehenengo puntuan jasotako alderdiak kontuak ez hartzeak ez duela inolako traba izan behar sartu diren alderdietan lankidetzan jarraitu ahal izateko: askatasuna kentzen ez

duten zigorrak burutzeko (erkidegoaren mesederako lanak), betearazpena eten bada edo askatasuna kentzen duten zigorrak ordezkatu badira judizialki ezarritako jokaera arauak kudeatu, gainbegiratu eta kontrolatzeko eta presoak gizarteratu eta lan munduan sartzeko. Erakunde hau errealitatearen printzipio honen alde aritu izan da historikoki, eta ondorioz, bat gatoz. Ondorioen atalean, ordea, alor hauetan hobetu daitezkeen alorrak aipaturiko ditugu, izan duten garapen praktikoaren arabera.

Barne Ministerioa

Kexen kudeaketa atalean aipaturiko lankidetzaz gain, Espetxe Erakundearen idazkari nagusiarekin elkartu gara eta gai hauei buruz aritu gara lanean:

- Osasun psikiatrikoa
- Elkarte sarearen lana kontuan gehiago eta hobeto hartu, betekizun alternatibo gehienak egiteko aukera eskaintzen baitute gaur egun.
- Lekualdatzeak eta destinoak: EAEn sustraitutako pertsonak Euskaditik urrun dauden espetxeetara eraman dituzte edo eraman behar dituzte.
- Gaixotasun oso larriekiko edota hilurreneko presoak espetxetik atera.
- Atzerriko pertsonen dokumentazioa.
- Administrazio zentral eta autonomikoko zerbitzuen arteko sinergia, 2011ko abuztuko akordioaren testuinguruan.
 - Balorazioa eta pronostikoa, sailkapenari begira.
 - Zigorra modu alternatiboan bete ahal izateko baldintzak sustatu.
 - Erkidegoaren aldeko lanak egin.

tu beharko eta gure espetxeetan dauden pertsona gehienak delinkuentziara eramaten dituen faktoreak ez ditu kroniko bihurtuko.

4.2. Historikoki printzipio hauek gidatu dute euskal elkarte sareak alor honetan egindako lana. Erakunde hauek modu egituratuan eta gizarterari hitza emanda burutzen duten lanaren ezaugarriak ekimena, aniztasuna, koordinazioa eta kalitatea dira. Horri esker, bai espetxeek bai euskal epaitegiek gizarte baliabideen euskarri fidagarria izan dute, espetxearen ordezeko alternatibak betetzeko eta tratatzeko, legeak ahalbideratzen dituen formulak erabilia.

Baina informatzen ari garen urte honetan programekin jarraitu ahal izateko zailtasunak hazi egin zaizkie erakunde hauei. Jarraian daude laburtuta, denetan parte hartzea beharrezkoa izango dela uste baitugu, horien mende baitago gaur egun askatasuna kentzen duten zigorraren ordezekoak ezartzen jarraitzeko aukera egotea. Horiek desagertzea onartezina izango litzateke justiziaren parametroetatik, espedienteen eta epaiketa prozesuen pilaketa areagotu egingo litzateke, preso kopuruak gora egingo luke eta zigortuta eta preso dauden pertsonen egoerak okerrera egingo luke:

- Erakunde hauen konpromisoa euren funtsekin garatu da batez ere, eta administrazio batzuen eta funts pribatuen laguntza ekonomikoa eta instituzionala ere izan dute. Dena dela, finantzazio publikoa oso murriztu da (ia %70) eta horren ondorioz, gizarteratzeko eta lan munduan sartzeko programetan pertsona gutxiago sartu ahal izan da; era berean, programa horietan markatutako ibilbideekin jarraitzeko behar diren erkidegoko baliabideak eskura izateko programak itxi dira eta zigortutako eta preso dauden pertsonen ez dute euren problematika pertsonalaren araberako programarik.
- Dena dela, ez da egokia arreta guztia gizarte eta lan munduko parte hartzean jartzea. Erakunde honek esan duen bezala, zigortutako eta preso dauden pertsona askorentzat lan munduan sartzeko ez da egiazko helburua, ezta egokia ere, aurrez beraien bizitzako eta osasuneko beste alor batzuei heldu behar izaten baitiete. Zentzu honetan, programak murriztearen ondorioz, ezin da banakako eta taldeko parte hartzerik egin, banakako jarraipenaren bidez patroikognitiboetan eta jarrerazkoetan aldaketak egon ahal izateko eta horrela zigortutako pertsona horiek euren gizarteratzea egin ahal izateko.
- Behar adinako akordio mailarik ez dago administrazio orokorraren, euskaldunaren eta tokikoen artean, zigortutako eta preso dauden pertsonak gizarteratzeko egoitzazko eta ez egoitzazko baliabideetan plazen finantzazioaren eskumena eta erantzukizuna nori dagokion aipatzen denean. Osasun eta gizarte alorreko, gizarte eta zuzenbide alorreko eta lan eta gizarte alorreko espazio batzuk zenbait erakunderen mende daude; erakunde horiek gizarte ekintzaz, enpleguaz, gizarte gaiez, osasunaz, justiziaz edo berdintasunaz arduratzen dira eta beharrezkoa da urte askotarako hitzarmenak eta konpromisoak egotea, programak eta zerbitzuak garatzeko. Horrelakorik gabe, funtzionamenduaren dinamika epe laburrera mugatzen da eta ez da gutxienean egonkortasunik eta planifikaziorik izaten.

4.

Herritarren eskubideen egoeraren balorazioa

4.1. Erakunde honek beti defendatu izan du bere Autonomia Estatutuan dagoen **espetxe arloko eskumenak Euskadik bere egitea** oso egokia dela. Estatuak eskumen horiek eskualdatzea atzeratu egin du urtez urte. EAeko hiru kartzelen titulartasuna Eusko Jaurlaritzak hartuta kudeaketa baldintzak eta presoaren eskubideak bermatzeko sistema hobetu egin daitezkeela uste dugu. Horretarako, erakunde honek Eusko Legebiltzarrean aurkeztutako azken bi txostenetako terminoetan prozesu honek jarraitu beharreko irizpideak errepikatu beharra dagoelakoan gaude. Azken finean, euskal gizartearen egingo da bere izenean Estatuak espetxe parte hartzeaz egiten duen erabileraren erantzule, horren ondorioak ezagutuko ditu eta gizarte justiziaren parametroetatik onartezinak iruditzen bazaizkio, **bere espetxe ereduaren** diseinua eta kudeaketa sustatu beharko du; zigorra burutzeko sistema horrek ez du bazterkeria areago-

4.3. Zigorak Kudeatzeko Euskal Zerbitzuak meritu handiko lana egin du erkidegoaren mesederako lanen kudeaketan. Era berean, azpimarratzekoa da tratatu txarrak ematen dituztenak errehabilitatzeko eta bide segurtasunean berriro hezteko programak finkatu egin direla.

Dena dela, **ordezkatu dituen zerbitzuak desagertzeak –Atxilotuari Laguntza eta Orientazioa emateko Zerbitzuak (ALoz) eta Birgizarteratzekoak (BLZ)–** balorazio negatiboa izan du eragile juridiko guztien aldetik, gure aurreko txostenean adierazitako terminoetan oinarritzen baitzuten ondorioez.

Honi buruz epaileei, idazkari judizialei eta gizarte ekimeneko erakundeei iritzia eskatu diegu eta denak bat datoz zerbitzuak bateratzen zituen prestazio bat galdu dela esatean, bai arlo prozesalean bai hortik kanpo; ohiko zigortutako taldeen tzako bergizarteratzeko irtenbideak eta itxaropenak ematen zituen eta oso errazten zuen erantzun beharreko prebentzio xede berezietan erantzuteko zigorak eta segurtasun neurriak betetzea. Ondorioz, azpimarratu beharra daukagu desagertze hori berriro pentsatu beharrekoa dela, ez soilik goian aipaturiko txostenean adierazitako arrazoiengatik, baizik eta zigor betearazpenen garrantziari buruzko hausnarketa sakonen arloan ere bai:

- Beharrezkoa da Epaitegiak pertsonaren arazoaren ahalik eta ikuspeirik osoena izatea, berriro erortzeko ahalik eta aukerarik txikiak izateko zigor motarik egokiena jarri ahal izateko. Txostenak nori eskaturik ez badago eta beste daturik ezean, aurrekariak erabiltzen dira, funtsean, arriskua neurtzeko, gaur egun gehiegitan gertatzen den bezala, informazioa zatikakoa eta osatu gabea izaten da: batetik, aurrekari horiek dagokion Erregistrora iristeko bost urte igaro daitezkeelako; bestetik, Espainiako Epaitegi desberdinen artean datu horiek partekatze sistema eraginkorrik ez dagoelako.
- Zentzu honetan, pertsona baten espetxeko egoera banaka errazago tratatuko litzateke izan ditzakeen burutzapenen aniztasuna –eta gehienek hala dituzte– batean pilatuko balitz eta epaimahai betearazle bakarraren kontrolarekin.
- Segurtasun neurrien alorrean zigorra burutzea ezinezkoa den kasuak planteatu daitezke, zigorra betetzeko espetxean eta espetxetik kanpoko gero eta behar handiagoak estalita ez daudelako.
- Bestalde, askatasuna kentzen duten neurriak betetzeko erregimena arautzeko dagoen araudi bakarra behe mailakoa da, ez da arautzailea ere. Honek zailtasunak sortzen ditu irizpide judizial ugari baitago ezeztatutako galarazpen baten ondoren ordezkoa emateko, baita baldintza gehigarriak ez betetzeari lotuta dauden gabeziak ere. Maila honetan planteatzen den arazo bat aipatu beharra dago, oso orokortuta dagoelako, genero indarkeriagatik aldenitzeko aginduak ez betetzen diren kasuez ari gara.

4.4. Informatzen ari garen urte honetan, Arartekoak hainbat forotan egin ditu **terrorismo delituei buruzko zigor eta espetxe tratamenduari buruko adierazpenak.** Berriro ere gure eskaria egin beharra daukagu preso dauden pertsona guztiek euren jatorrizko tokietatik gertu dauden espetxeetan

bete dezaten kondena, horrela helburu hirukoitza beteko baita: beraien gizarteratzea mesedetuko da, antolamendu juridikoak eskatzen duen bezala; zigortuen gizarte deserrotzea saihestuko da, gizarteko loturak mesedetuaz; eta urruntzeak familiako eta adiskideentzat dituen eragin negatiboak, gastuak eta arriskuak amaituko dira, ezin baitira inondik eta inora justifikatu eta erabat saihegarriak dira egungo egoeran. Bestalde, behin eta berriro eskatu dugu espetxeetako administrazioak preso dauden gaixo larriak eta sendaezinak espetxetik irtetea aurreikusten duten legezko arauak errazago ezartzeko bideak jarri beharko lituzkeela. Eta azpimarratu beharra daukagu, talde eta delitu terroristei buruzko xedapen bereziak kendu beharra dagoela, hirugarren maila eta baldintzapeko askatasuna ematea galarazten badute.

4.5. Espetxerik kanpoko ospitale arreta jasotzen duten presoekin zaintza dela eta, euren intimitatea errespetatu behar dute zaintzaren kargu diren indar poliziaiek, oro har, preso dauden pertsonak erantziko diren edo artatuko dituzten espazioetatik kanpo egon behar dute, zaintza lanak egiten ari diren agenteek kontsultaren, proben edo tratamenduaren garapena ikusi edo entzun ez dezaten. Hori guztia fakultati-boek berariazko babes eskatzen ez badute edo behar hori ezinbestekoa ez bada arrisku egoera berezirik ez dagoelako; horrelakoetan, arrazoiz azaldu beharko da zergatia eta Espetxe Zaintzako Epaitegi batek baloratu eta onartu beharko ditu arrisku hori dela eta beharrezkoak diren eta eman behar diren neurriak.

Hizpide dugun urtean barrena, Eusko Jaurlaritzako Herri-zaingo Sailak ez zuen erakunde honekin behar bezalako lankidetzarik izan **hala gomendatzen duen ebazpena dela eta.**

Onartzen duela berariaz adierazten ez duen arren, nahiz eta adierazteko eskatu zitzaion, ebazpena sortu zuen kasuan jokabide zuzena izan zuela berretsi du. Erantzun hau Legeak ezartzen duen lankidetzarekin bat ez datorrela uste izateko bi arrazoi ditugu:

- Ez du ekintzei buruzko argibide bat bera ematen, nahiz eta Arartekoak adierazi zion bere bertsioa ez zettorrela bat eta kontraesan zegoela gertakariari buruz Espetxeko Zuzendaritzak eta Osakidetzak emandako bertsioarekin. Ikertutako jardueraren oinarria eratzen dute datuak direnez, horren kontrolik eta azterketarik ezingo da egin, bertan parte hartu duen erkidegoko administrazioko instantziatako batek gertatutakoa ez dela egia eta beste instantziak gertatu zenaren frogak dituela esaten duten bitartean. Hori dela eta, ezinbestekoa da Eusko Jaurlaritzak kontraesan hau argitzea.
- Jarduera hau justifikatzeko aipatzen dituen bi arrazoiak da-gokienez, bietako inork ere ez du Zuzenbidezko oinarririk:
 - Batetik, hartutako neurriak beharrezkoak zirela esaten du preso zegoen pertsona delituak egiten dituen erakunde batekoa delako. Horrekin ebazpena jasotzen duen irizpide jurisprudentzialeko irizpideen aurka doa, izan ere, preso dagoen baten arriskugarritasuna zehazteko kasu egindako balorazioa behar dela esaten du, datu objektiboak eta banakakoak oinarri hartuta, eta kasu honetan ez zen horrelakorik gertatu.

- Bestetik, horrela jokatu ez balu *culpa in vigilando* gerta zitekeela dio, beharrezko segurtasun neurriak ez zirelako beteko. Tesi hau defendatzeko Ertzaintzaren zain-tzapean zegoela bere buruaz beste egin zuen preso baten kasua aipatzen du, horrek Auzitegi Nagusiaren kondena ekarri zuen, bere zaintzan horrelako zerbait gertatzeko arriskua kontrolatzeko berariazko neurriak hartu ez zelako. Baina aipaturiko adibideak, zalantzan jarritako jokaera zuzendu ordez, Zuzenbidera ez dela egokitzen adierazten du. Izan ere, aipatzen den kondena oinarrian honakoa zegoen: Administrazioak ez zituela kontuan izan hildakoak norbere buruari kalte egiteko zuen arrisku larriaz zeuden datuak, datu ugari izan arren, bere buruaz beste egiteko saiakera guztiak ongi dokumentatuta egon arren. Hau da, Auzitegi Nagusiak kasu hartan Sailari aurpegiratzen ziona kasu honetan erakunde honek ohartarazitako akats bera izan zen: Atxilotutako pertsonari dagozkion neurriko zaintza neurriak ezartzerakoan, honen banako balorazioa ez zela behar bezalakoa izan. Alde bakarra dago, eskura zituzten datuen eta aurrekarien arabera, balorazio horren ondorioz Sailak Auzitegi Nagusiko kondena eragin zuen neurriak hartu behar izan zituela, aldiz, defentsa

erakunde honen aurrean planteatu zen kasuan, preso zegoen pertsona honen arrisku maila zein txikia zen ikusi izango zuten.

4.6. Buruko gaixotasuna duten pertsonen ehuneko oso handia ari da askatasuna kentzen dien kondena espetxean betetzen, baina beraien patologien eta beharren arabera, ez lukete espetxean egon behar, baizik eta erkidegoko baliabide egokietan artatuta egon behar lukete, behar adina babes terapeutikorekin eta gizartearen babesarekin. Erkidegoko horrelako baliabiderik ez egotea errealitate larria da, erantzun politikoak, sozialak, medikoak eta kriminologikoak behar ditu. Egoera honen ondorioz hausnartu beharra daukagu, gaixo psikiatriko askok, bereziki baliabiderik gutxien dutenek eta zaugarriek, sistema juridiko-penitentziarioaz gain beste erantzunen bat izan dezaten, erkidegoan behar adinako arreta izan ez dutelako, eskubideak gaizki defendatu zaizkielako –diagnostiko edo auzitegiko medikuaren balorazio desegokia, baliabide terapeutikoak edo egoitzazkoak proposatzeko ezintasuna, defentsaren eraginkortasunik eza, etab.– edo behin espetxean egonda ezin delako edo oso zaila delako osasunagatik ateratzea, erkidegoan harrera egiteko behar bezalako baliabiderik ez dagoelako.